

AZERBAJCAN'IN ULUSLARARASI TİCARİ İLİŞKİLERİNDE TÜRKİYE'NİN YERİ VE ROLÜ

Ph.D.Günel TEYMUROVA
Azerbaycan Turizm ve Menecment Universitetinin hocası
ecrin_eyvazli@live.ru

Giriş

Her ülke için dış ticaretin rolü vazgeçilmezdir. C.Saks'a göre, "dünyadaki herhangi bir ülkenin ekonomik başarısı dış ticarete bağlıdır. Hiç bir ülke dünyada ekonomi sistemden izole edilmiş sağlam bir ekonomi oluşturamaz."³⁹

Günümüzde ülkeler arasında ilişkilerin formallaşmasında ticaret birinci yerde dayanmaktadır. Tarihen ticaret insanların var olduğu günden bugüne kadar insanların işlerini kolaylaştırmak ve ülke düzeyine getirerek deyişik şekilde geliştirilmiştir. Bu da ticaretin satışı şekli, devlet tarafından müdahilesi, birliklerin kurulması, teknoloji faktörler, ve s. kimi şekillere getirilmiştir. 21 yüz yılda, ülkeler arasındaki ekonomik ilişkiler, sistemin farklı yönlerinin uygulanması, uluslararası ticaret operasyonlarının birleştiği yollarının gelişme eğilimleri, ilkeleri, mekanizmaları, yönetmelik önemlidir.

Azerbaycan sovyetler birliyinde olduğu zaman uygulanan ticaret, birliyin koyduğu ilkeler ile ticaret edilmiş yani "Proteksionizm" anlayışı uygulanmış- yani dış ülkelerle ticaret anlayışı olmamıştır. 20. yüzyılın sonunda SSCB'nin çöküşünün bir sonucu olarak, Azerbaycan bağımsızlığını yeniden kazanmıştır. Azerbaycan bağımsızlığını kazandıktan sonra ekonomide ciddi değişiklikler baş vermiş ve ticaret "Proteksionizm"den "Liberalizme" geçmiştir. Bu anlayış ülkede sadece ekonomi için deyil hem de dış ülkelerle apardığı siyasetde ciddi etki yapmıştır.

Asya'nın ve Avrupa'nın kesişme noktasında Azerbaycan'ın elverişli coğrafi konumu, geçmiş zamandan buğüne kadar her zaman diğer ülkelerin ilgi alanı olduğu için ticarete önem verilmiş ve buna göre bu bölge Silkway adlandırılmıştır. Genellikle bu gibi bölgelerden geçen ticaret bu bölgenin hızlı şekilde gelişmesine neden olmuştur. Hem ekonomi hem de kültür bakımından değişimler gözlemlenmiştir.

Azerbaycan bağımsızlığını kazandıktan sonra ilk ülkeni tanıyan 9 noyabr 1991-ci yılda Türkiye olmuştur. İki kardeş ülke, bir millet iki devlet arasında sıcak ilişkiler hızlı

³⁹ Qəribov Asəf, Əzizov Anar, Əhmədova Sədaqət "Beynəlxalq Ticarət Əməliyyatları" dərs vəsaiti s.12, Bakı 2017

geliştirilmiştir. Umummillî liderimiz Haydar Aliyevin yüz yılın anlaşması olarak Hazar denizinin enerji kaynaklarının dünya pazarına çıkarılması için Baku-Tiblisi-Ceyhan boru hattını imzalamış ve devamı olan ikinci büyük anlaşma Azerbaycan-Türkiye arasındaki Stratejik ortaklığa giden yolda Bakü-Tiflis-Erzurum Gaz boru hattı projelerinin uygulanması, dünyada türk islam ülkelerinin geopolitik açıdan önemli anlaşmalar sırasına girmiştir. Bu iki ülke arasındaki ticaret, sadece ekonomi açıdan değil siyasetde de, kültürde de, tarafdaşlıqlarda da olumlu açıdan ciddi değişikliklere neden olmaktadır. Bu gibi anlaşmalar bu bölgede ülkelerin hızlı bir şekilde büyümesine ve söz sahibi olmasına getirib çıkarmaktadır.

İki ülkenin hedefi 2023de ticari hacm 3 kat artırılarak 15 milyar dolar hacmine ulaşmaktır. Türkiye-Azerbaycan ticari ilişkileri, son yıllarda iki ülke arasında elde edilen başarılar, sarsılmaz birlik, dostluk ve kardeşliğin bir göstergesidir.

Avrupa, en büyük enerji talebi merkezlerinden biri, Türk dilli ülkeler de en büyük enerji ve hammadde üreticilerinden biridir.

Hazar havzasının zengin gaz rezervlerinin Bakü-Tiflis-Erzurum güzergahı ile Türkiye'ye, oradan da Avrupa pazarlarına ulaştırılması için Azerbaycan, ABD ve Batılı devletlerin gerçekleştirdiği proje Rusya'nın bu piyasada tam egemenliğine son koyması Rusyanı narahat etmiş ve uzun süre bu projenin perspektivsizliyi hakkında ciddi propaganda yaparak, Batı şirketlerini onun maliyyeləşdirilməsindən çekindirmeye, Türkmenistan ve Kazakistan'ın bu projeye qoşulmasının önlemeye çalışmıştır. Ancak bunu yapmanın imkansız olduğunu düşündükten sonra, Türkiye ile bir gaz boru hattı çizmeyi ve Rus gazını Türkiye'deki pazarlara ihraç etmeyi kabul etti. Fakat Avrupa ülkeleri alternatif gaz ve gaz boru hatları projesine ağırlık vererek Bakü-Tiflis-Erzurum boru hattı, Hazar'ın Azerbaycan, Türkmenistan ve Kazakistan bölgesindeki umut verici gaz yataklarının işletilmesini biraz daha hızlandırdı.

Azerbaycanın uluslararası ticaretde yer alması hem ulaşım hem de doğal kaynaklar açısından büyük devletlerin ilgi alanı olduğu için bu iki anlaşmaların imzalanmasında uluslararası ticaret ilkeleri altında onaylanmıştır.

1947-ci yılda Amerikanın onayı ile kurulmuş (eski QATT -General Agreement on Tariffs and Trade) 23 ülke ile başlayan ve şuan artık 150 ülke bu birliğe üye olmuştur. Dünya Ticaret Örgütü faaliyetleri uluslararası ticaretin serbestleştirilmesine odaklanmış, gümrük ve diğer kısıtlamalar aradan kaldırmağa yönelmiştir. Azerbaycan

Cumhuriyeti'nin DTÖ'ye katılma niyetini yansıtan temyiz başvurusu, 23 Haziran 1997'de DTÖ Sekreterliğine sunulmuştur.

2005 yılında Azerbaycan'ın dış ticaret cirosu 8547.4 milyon dolar olmuş, bunun 4347.2 milyonu ihraç edildi ve 4311.2 milyonu ithal edildi. Aynı yıl GSYİH hacmi 11875.6mln oldu. Azerbaycan için yukarıdaki gösterge% 72'dir. Bu, ülkemiz ekonomisinin, bir bütün olarak dış ticarete büyük ölçüde bağımlı olduğu anlamına geliyor: Uluslararası kuruluşların uzmanları, şu anda ulusal ekonomideki uluslararası ticaretin rolünün daha doğru tanımlanmasını sağlayan göstergeler geliştiriyor. Dış ticaretin ülke ekonomisindeki rolünü karakterize eden bir diğer gösterge ise kişi başı ithalat ve ihracat ürünleridir.⁴⁰

2017 yılında Azerbaycan Cumhuriyeti'nin tüzel kişileri ve bireyleri 187 ülkede ortaklarıyla ticaret operasyonları gerçekleştirmiş, 116 ülkeye ihracat yapmış ve 179 ülkeden ithal etmiştir.

2017 yılında dış ticaret ciroları ihracatta 15,5 milyar dolar ve ithalatta 8,8 milyar dolar olmak üzere 24,3 milyar dolar olurken, dış ticaret fazlası 6,7 milyar dolar olmuştur. Dış ticaret cirosu 2016 yılına göre reel olarak% 12,3 artmıştır.

Devlet Gümrük Komitesi'nin verilerine göre, ihracatın% 31,9'u İtalya'dan,% 9.9'u Türkiye'den,% 4.6'sı İsrail'den,% 4,3'ü Rusya'dan,% 4.0'ı Çek Cumhuriyeti'nden,% 3.9'u Kanada'dan,% 3,4'ü Gürcistan'dan geliyor. , Yüzde 4 - Endonezya, yüzde 3,3 - Almanya, yüzde 3,2 - Portekiz, yüzde 3,2 - Çin, yüzde 2,6 - Hindistan, yüzde 2,5 - Ukrayna, yüzde 2,4 - Fransa, yüzde 17,4 - diğer ülkeler .

Toplam ithal edilen ürünlerin yüzde 17,7'si Rusya'ya, yüzde 14,5'i Türkiye'ye, yüzde 9,7'si Çin'e, yüzde 8,2'si ABD'ye, yüzde 5,2'si Ukrayna'ya, yüzde 5,1'i Almanya'ya, yüzde 3,6'sı İtalya'ya, İran'da yüzde 7, Birleşik Krallık'ta yüzde 2.7, Brezilya'da yüzde 2,0, Japonya'da yüzde 1,9, Norveç'te yüzde 1,8, Fransa'da yüzde 1,8 ve ithalatta yüzde 23,1. Petrol dışı ürünlerin 2017 yılına göre ihracatı yüzde 24,4 oranında artarak 1,54 milyar dolar olarak gerçekleşmiştir.⁴¹

Azerbaycan dış ticaretde, kendi ürünlerini uluslararası pazarlara gümrüksüz veya daha düşük ücretlerle erişmesini sağlayan Avrupa Birliği, ABD, Norveç, Kanada, Türkiye, İsviçre ve Japonya'nın Genelleştirilmiş Tercihli Sistemine katılmıştır.

⁴⁰ <http://www.mtk.az/content/?i=40&title=beynelxalq-itisadi-munasibetler-memmedov-ruslan>

⁴¹ <http://economy.gov.az/article/2017-ci-ilde-azerbaycan-respublikasinin-xarici-ticaret-elaqeleri/28212>

Ayrıca, Azerbaycan Cumhuriyeti Rusya, Kazakistan, Ukrayna, Moldova, Belarus, Kırgızistan, Özbekistan, Türkmenistan ve Tacikistan ile Serbest Ticaret Anlaşması imzalamıştır. Serbest ticaret rejiminden Rusya ve Kazakistan ile yapılan anlaşmalarda sadece Alkollü içecekler ve tütün ürünleri hariç tutulmuştur.⁴²

Bu gün dünyada giden siyasi gelişmeler ticarete direk yön verir ve uluslararası para birimi artıq ticaretin ülkeler arasındaki düşme veya kalkmasına ciddi etkiliyor. Uluslararası ticaretin yaklaşık %60'ı dolar ile, yaklaşık %20'si euro ile, kalanı ise diğer para birimleri ile yapılır.

Uluslararası para birimi olan Amerikan doları artmakta olması ülkelerarası ticarete ulusal paraya geçmesini düşündürmeye başlamıştır. Uluslararası para birimi ülkeler için tehdit olmamalıdır. Bazı ülkelere göre buna geçmek mümkün değildir düşüncesindedirler, amma aslında AB'ye bakıldığında uluslararası para birimi olan evronun tarihi gösteriyor ki uzun zaman olsa da bu mümkündür.

Dünyada giden siyasi gerginlik Türkiye'ye ve diğer ülkelerin ABD Doları'na bağımlılığı azaltmaya çalışırken, Kremlin'e olan yakınlığıyla tanınan önde gelen bir Rus siyasi analist olan politik analist Alexander Dukin ilginç bir öneride bulunmuş: "Petrol ve gaz ticaretinde ABD dolarını terk etmeliyiz: Rusya, İran ve Türkiye ABD'de altınlarını geri çekmeli ve yeni bir para birimi yaratmalı ve bu yakın gelecekte mümkün olabileceğini düşünüyorum, ancak doğru şekilde tarihleyemiyorum".⁴³

Azerbaycan ve Türkiye arasındaki ticarete ulusal paraya geçiş konusu gündeme koyulmuştur. Tarihi ipek yolunda ticaret Türk Konseyi olmadan mümkün olmayacaktır.

Türkiye ile birlikte Azerbaycan'ın yakın gelecekte İran ile bir anlaşmaya varması bekleniyor. Uzmanlar, arka planda, ulusal para birimi cinsinden alım satımın ülkemiz için bazı avantajlara sahip olacağını belirtiyorlar. Ayrıca Rusya, ulusal para birimleriyle karşılıklı ticaret yapmak için Azerbaycan'a başvurdu. Rusya'nın Azerbaycan'ın en büyük ticaret ortaklarından biri olduğu unutulmamalıdır.

Azerbaycan Trans-Anadolu Boru Hattı (TANAP) ve TAP (Trans-Adriyatik) boru hatlarına ek olarak, Güney Koridoru'ndaki alternatif bir rota olan Nabucco-West, Azerbaycan'ın yanı sıra bölgedeki diğer ülkelerden gelen doğal gazların taşınması için kullanılacaktır. Avrupa'nın doğal gaz ihtiyacının büyük bir kısmını sağlayarak, doğal gaz

⁴² http://azerbajjans.com/content_1679_az.html

⁴³ <https://sputnik.az/russia/20180430/415111065/uc-olke-ortaq-pul-vahidine-kececek.html>

*IV. INTERNATIONAL CAUCASUS-CENTRAL ASIA FOREIGN TRADE AND LOGISTICS
CONGRESS
September, 7-8, Didim/AYDIN*

boru hattını ve Güney Doğu Avrupa'daki mevcut ve gelecek vaat eden boru hattı sistemini kullanarak dünyanın önde gelen hidrokarbon ihracatçıları ve transit ülkelerinden birine dönüştürülecek.

Azerbaycanın Türkiye ile birlikdeki işbirliyi her iki ülke için Uluslararası ticaretin gelişmesine ve her iki ülkenin içindeki ekonomide yükselişine en esas geostrategik bölge olarak güçlü devlete çevrilmesine doğru giden yolun kılmasını hızlandıracaktır.